Sortland kommune

Hadsel kommune
Et hav av muligheter

Utkast til

Jordvernstrategi for Hadsel og Sortland kommune 2026-2036

Innhold

Jordvernstrategi for Hadsel og Sortland kommune 2026-2036 1
Forord 3
1. Formål 4
2. Hva er jordvern og hva betyr det? 4
2.1 Hva er jordvern 4
2.2 Matsikkerhet og beredskap 5
2.3 Natur, Miljø og klima 5
2.4 Betydning for lokalsamfunn og verdiskaping 5
2.5 Jordvern i kommunal planlegging 5
2.6 Et aktivt jordvern i praksis 5
3. Felles Kunnskapsgrunnlag 6
3.1 Jordbruksareal i Norge og Nordland 6
3.2 Klimasoner og dyrkingsforhold 6
3.3 Klimaendringer og konsekvenser for jordbruksproduksjon 7
3.4 Verdisetting av jordbruksareal 7
3.5 Dyrka og dyrkbar jord 8
3.6 Nydyrking 9
3.7 Myr som jordressurs 10
3.8 Jordflytting og kompenserende tiltak 11
3.9 Omdisponering av jord 11
3.10 Driveplikt og jordleie 12
3.11 Beitebruk og utmark 13
3.12 Arealnøytralitet 13
3.13 Økosystemtjenester 14
3.14 Verdiskaping i jordbruket 15
4. Kunnskapsgrunnlag, Hadsel kommune 16
4.1 Arealressurser og bruk av jordbruksarealene 16
4.2 Jordbruksforetak - utvikling over tid 17
4.3 Verdiskaping i jordbruket 18
4.4 Jordkvalitet 19
4.5 Dyrkbar jord 20
4.6 Omdisponering av jord 20
4.7 Dyrkbar jord fordelt på klimasoner 21
4.8 Påvirkning av klimaendringer 22

4.9 Samiske interesser og arealbruk 22
5. Kunnskapsgrunnlag, Sortland kommune 23
5.1 Arealressurser og bruk av landbruksarealene 23
5.2 Jordbruksforetak - utvikling over tid 24
5.3 Verdiskaping i jordbruket 25
5.4 Jordkvalitet 26
5.5 Dyrkbar jord 26
5.6 Omdisponering av jord 27
5.7 Dyrkbar jord fordelt på klimasoner 28
5.8 Påvirkning av klimaendringer 29
5.9 Samiske interesser og arealbruk 29
6.Føringer for jordvernstrategien 30
6.1 Nasjonale føringer 30
6.2 Regionale føringer 30
6.3 Lokale føringer 31
6.4 Jordvern – NIBIO 31
6.5 Lovgrunnlag 32
7. Mål og delmål for jordvernet i Hadsel og Sortland kommuner 35
8. Strategi og tiltak 37
9. Referanser 38

Forord

Hadsel og Sortland kommuner fikk 01.09.2023 tilskudd til utarbeiding av kommunal jordvernsstrategi på kr. 100 000,- Dette er kommunenes første jordvernsstrategi, som både beskriver mål og nødvendige tiltak for jordvernet i perioden 2026–2036.
Arbeidet med jordvernsstrategien har vært organisert gjennom en prosjektgruppe fra Hadsel og Sortland kommune. Skrivearbeidet startet i 2024 og sluttet i 2025.

1. Formål

Formålet med jordvernstrategien for Hadsel og Sortland kommune er å sikre en langsiktig, kunnskapsbasert og bærekraftig forvaltning av jordbruksarealene. Strategien skal bidra til tydelige prioriteringer i arealforvaltningen, styrke produksjonsgrunnlaget for landbruket, og ivareta kommunens ansvar for matsikkerhet, naturmangfold og lokal samfunnsutvikling.

Formålet med planarbeidet er å:

- Legge til rette for god dialog og samarbeid mellom kommunene, landbruksnæringen, grunneiere og andre berørte aktører, der respekt og felles kunnskap står sentralt.
- Lage en jordvernstrategi med utgangspunkt i nasjonale, regionale og lokale føringer og lovverk. Strategien skal også hensynta lokale og regionale forutsetninger.
- Fastsette mål, delmål og prioriterte tiltak, samt et realistisk handlingsprogram som gir målbare resultater som kan følges opp. Handlingsprogrammet skal angi hvordan planen skal følges opp de fire påfølgende år eller mer. Det skal revideres årlig, jf. Pbl. 11-2 tredje avsnitt. Handlingsprogrammet må være knyttet til økonomiplanen dersom tiltak gir økonomiske uttellinger for kommunen, jf. Pbl. 11-3 andre avsnitt.
- Bygge strategien på kunnskap, som dokumenterer status for jordbruksareal, omdisponering, drift og potensial for nydyrking

Handlingsprogrammet skal revideres årlig og knyttes til kommunens økonomiplan når tiltak får økonomiske konsekvenser. Strategien skal være et praktisk og operativt verktøy som sikrer at jordbruksarealene forblir en aktiv ressurs for nåværende og fremtidige generasjoner.

2. Hva er jordvern og hva betyr det?

2.1 Hva er jordvern

Jordvern handler om å ta vare på jordbruksarealene og sikre at de fortsatt kan brukes til matproduksjon. I Norge er ca. 3% av landarealet dyrket, slike arealer er derfor svært begrenset og vanskelig å erstatte dersom de bygges ned. Jordsmonnet er et resultat av lange naturprosesser og det har en produksjonsevne som er vanskelig å gjenskape. Jordvern innebærer derfor både å beskytte dyrket jord mot nedbygging og å sikre at jorda drives og vedlikeholdes.

2.2 Matsikkerhet og beredskap

Betydningen av jordvern er tett knyttet til matsikkerhet. En økende befolkning og større risiko for forstyrrelser i handel og klima gjør at behovet for lokal matproduksjon og selvforsyning blir viktigere. Dersom ulike deler av landet rammes av ekstremvær, er det viktig at andre regioner fortsatt kan produsere mat. For å sikre et stabilt produksjonsgrunnlag over tid må jorda tas vare på, og brukes på en bærekraftig måte. Regjeringen legger til grunn et utvidet jordvernbegrep i den oppdaterte jordvernstrategien fra 2021 og i forbindelse med jordbruksoppgjøret i 2023.

2.3 Natur, Miljø og klima

Jordbruksjorda har en viktig rolle i naturens kretsløp. Den lagrer karbon, demper flom og bidrar til naturmangfold og stabile økosystemer. Regjeringens utvidede jordvernbegrep viser at jordvern ikke bare handler om matproduksjon, men også om klimatilpasning og langsiktig naturforvaltning. God forvaltning av jordressursene styrker lokalsamfunnets evne til å håndtere framtidige klimaendringer.

2.4 Betydning for lokalsamfunn og verdiskaping

Jordvern har også stor betydning for lokalsamfunnene i Hadsel og Sortland. Et aktivt landbruk bidrar til arbeidsplasser, bosetning og verdiskaping. Landbruket skaper økonomisk aktivitet i mange næringer, blant annet maskintjenester, transport og rådgivning. Når jordressursene bevares og holdes i drift opprettholdes også muligheten for et levende landbruk og et åpent kulturlandskap.

2.5 Jordvern i kommunal planlegging

Jordvern i kommunal forvaltning skal behandles som en langsiktig og verdifull ressurs. I arealplanlegging må kommunen vurdere alternativer til nedbygging før jordbruksareal tas i bruk til andre formål. Omdisponering skal bare skje i særskilte tilfeller, der konsekvensene for fremtidig matproduksjon vurderes nøye. God jordvernpraksis innebærer også at jorda holdes i drift og ikke gror igjen. Dette krever et nært samarbeid mellom kommunen, grunneiere og landbruksnæringen.

2.6 Et aktivt jordvern i praksis

Et aktivt jordvern betyr at dyrket og dyrkbar jord brukes, forvaltes og beskyttes på en måte som sikrer produksjonsgrunnlaget for fremtiden. Dette innebærer at fortetning bør vurderes før nye arealer tas i bruk og at jordressursene ses som en del av kommunens beredskap. Jordvern er derfor ikke bare en landbruksoppgave, men et bredt samfunnsansvar som krever langsiktige valg og

gode prioriteringer.

3. Felles Kunnskapsgrunnlag

3.1 Jordbruksareal i Norge og Nordland

(Kap. 3.7 i opprinnelig jordvernstrategi)

Jordbruksareal er en begrenset ressurs i Norge. Bare om lag tre prosent av landets totale areal er dyrka jord, og kun rundt én prosent er egnet for produksjon av matkorn (Jordvern - regjeringen.no). Dette gjør jordbruksarealene særlig sårbare for nedbygging og omdisponering. Regjeringen har derfor vedtatt et nasjonalt jordvernmål som skal begrense den årlige nedbyggingen av dyrka jord betydelig (Oppdatert jordvernstrategi, Prop 121 S). Jordvern ses i dag som en viktig del av nasjonal beredskap, matsikkerhet og langsiktig samfunnsutvikling.

Nordland fylke har store arealer, men kun 2% dyrket mark som er lite sett i forhold til totalarealet. Landbruket i fylket er i hovedsak basert på grovfôrproduksjon og husdyrhold, og er tett knyttet til naturgitte forhold som klima, topografi og jordsmonn. Dette innebærer at jordbruksarealene som finnes, har stor verdi både regionalt og lokalt, og at tap av slike arealer kan få varige konsekvenser for produksjonsgrunnlaget (Ny strategisk plan for jordvern i Nordland | Statsforvalteren i Nordland).

3.2 Klimasoner og dyrkingsforhold

Klimasoner brukes for å beskrive hvor godt egnet et område er for jordbruksproduksjon. Inndelingen tar hensyn til temperatur, lengde på vekstsesong og klimatiske forhold som påvirker plantevekst. Klimaforholdene legger klare føringer for hvilke vekster som kan dyrkes og hvilke driftsformer som er mest hensiktsmessige. I områder med kort vekstsesong og høy nedbør er grovfôrproduksjon og husdyrhold ofte den mest robuste løsningen. Klimasonene gir derfor et viktig bakteppe for vurdering av både eksisterende drift og framtidig bruk av jordressurser (klimasoner – Store norske leksikon).

I Nord-Norge er jordbruksproduksjonen preget av kort vekstsesong, lave temperaturer og stor variasjon i nedbør. Disse klimatiske forholdene gir begrensede muligheter for korn- og planteproduksjon, men gir samtidig relativt gode forutsetninger for grovfôrproduksjon basert på gras. Landbruksdirektoratet peker på at tilpasning av driftsformer, sortvalg og agronomiske tiltak er avgjørende for å sikre stabil og robust grovfôrproduksjon i et klima med økende variasjon og mer ekstremvær. NIBIO POP 8(29)2022

3.3 Klimaendringer og konsekvenser for jordbruksproduksjon

(Kap. 3.11 i opprinnelig jordvernstrategi)
Klimaendringer forventes å skape økt usikkerhet for jordbruksproduksjonen, både globalt og regionalt. For Nordland ventes det økt gjennomsnittlig årstemperatur og forlenget vekstsesong. Samtidig øker risikoen for klimaskader, blant annet gjennom dårlig overvintring av eng og andre flerårige vekster. Klimaendringene kan på sikt også gi nye muligheter, blant annet for økt produksjon av korn og enkelte hagebruksvekster (Jordvernstrategi for Nordland 2025–2028).

Nedbøren i regionen forventes å øke, og nedbøren vil komme mer konsentrert og med høyere intensitet. Dette stiller større krav til driftstilpasninger innen både jord- og skogbruk. Behovet for forebyggende tiltak knyttet til flom, overflateavrenning og tilfredsstillende drenering vil derfor øke (Jordvernstrategi for Nordland 2025–2028).

Økt nedbør og mer intensiv nedbør vil også øke betydningen av vegetasjonssoner og kantsoner langs bekker, elver og andre vannforekomster. Slike soner kan bidra til å redusere erosjon, bremse avrenning av næringsstoffer og partikler, samt styrke jordbruksarealenes evne til å håndtere økte vannmengder. Bevaring og god forvaltning av kantsoner kan derfor være et viktig klimatilpasningstiltak i jordbruket.

Jordbruket har samtidig betydning i et klimaperspektiv. I 2022 sto jordbrukssektoren for om lag 9,4 prosent av de samlede norske klimagassutslippene, tilsvarende 4,6 millioner tonn CO_2-ekvivalenter. Utslippene var om lag 7 prosent lavere enn i 1990 og 2 prosent lavere enn i 2021, noe som viser en gradvis reduksjon over tid (SSB, 2023). Klimatilpasning og videre reduksjon av utslipp er derfor viktige hensyn i utviklingen av framtidig jordbruksdrift.

3.4 Verdisetting av jordbruksareal

(Kap. 3.7 i opprinnelig jordvernstrategi)

For å kunne gjøre gode avveininger i arealplanleggingen er det utviklet metoder for verdisetting av jordbruksareal. Jordbruksareal og dyrkbar jord plasseres i en standardisert verdiskala som benyttes i Statens vegvesens Håndbok for konsekvensanalyser (V712). Skalaen består av fem verdiklasser, fra svært stor verdi til uten betydning.

Den beste fulldyrkede jorda vurderes å ha svært stor verdi, mens mesteparten av fulldyrket jord har stor verdi. Jordbruksarealer med begrensninger plasseres

normalt i middels verdi, mens mye av den dyrkbare jorda faller i klassen noe verdi. Arealer som verken er dyrka eller dyrkbare vurderes å ha ubetydelig verdi for jordbruksformål. Denne inndelingen er nærmere beskrevet i NIBIO-rapport 108/2017 (Verdiklasser for jordbruksareal og dyrkbar jord - Nibio), og gir et felles faglig grunnlag for konsekvensanalyser og mer konsistente vurderinger i planarbeidet.

	Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
Forvaltnings-prioritet	Uten betydning for temaet eller sterkt reduserte kvaliteter		Forvaltnings-prioritet	Høy forvaltnings-prioritet	Høyeste forvaltnings-prioritet
Viktighet/ betydning for fagtemaet		Alminnelig/ lokalt vanlig	Lokal/regional betydning	Regional/ nasjonal betydning	Nasjonal/ internasjonal betydning Unikt
Funksjoner og sammen-henger		Kontekst/ sammenheng er lite synlig	Kontekst/ sammenheng er noe fragmentert	Viktige sammenhenger og funksjoner	Særlig viktige sammenhenger og funksjoner
Bruksfrekvens		Betydning for få	Betydning for flere	Betydning for mange	Betydning for svært mange
Faglig kvaliteter*		Få kvaliteter	Gode kvaliteter	Særlig gode kvaliteter	Unike kvaliteter

*: Kvalitet defineres for hvert fagtema

Figur 1 Veiledning for verdikriteriene i fagkapitlene fra "Håndbok for konsekvensanalyser"

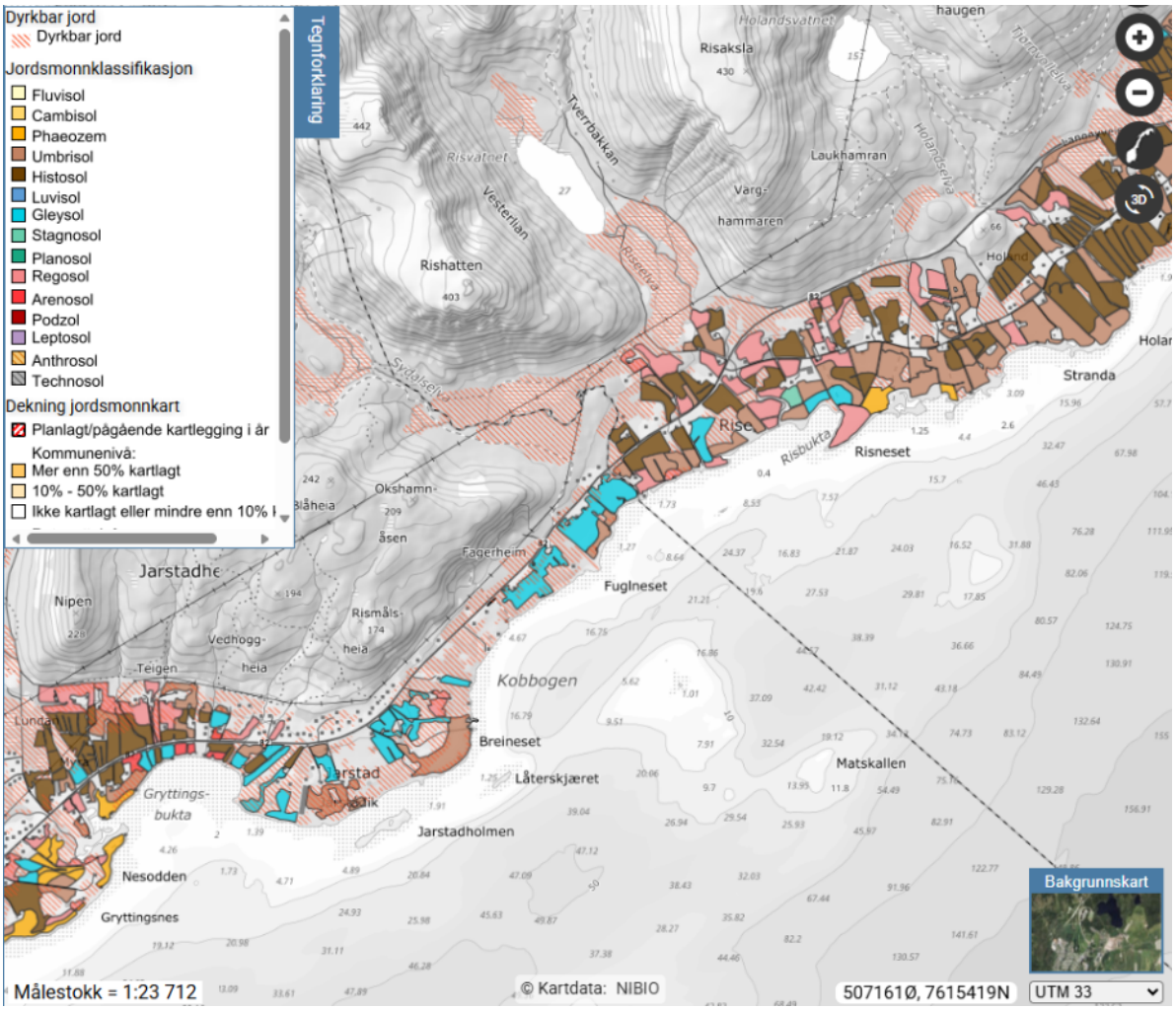
3.5 Dyrka og dyrkbar jord

(Kap. 3.7 i opprinnelig jordvernstrategi)
Dyrka jord omfatter fulldyrket og overflatedyrket jord. Fulldyrket jord kan brukes til både eng og åkervekster, og jorda kan fornyes gjennom pløying.
Overflatedyrket jord er ryddet og jevnet slik at maskinell høsting er mulig. Disse arealene representerer den delen av jordbruksjorda som allerede er tatt i aktiv bruk og har en etablert produksjonsevne.
Innmarksbeite regnes også som jordbruksareal. Dette er arealer som brukes til beiting, men som ikke nødvendigvis kan høstes maskinelt. Innmarksbeite har stor betydning for husdyrproduksjon, særlig i områder med begrensede dyrkingsforhold, og bidrar til effektiv utnyttelse av tilgjengelige arealer.

Dyrkbar jord skiller seg fra dyrka jord ved at arealene ikke er opparbeidet ennå. NIBIO definerer dyrkbar jord som areal som ikke er fulldyrket, men som kan dyrkes opp til fulldyrket jord. Arealet må oppfylle kravene til klima og jordkvalitet for plantedyrking. Denne jorda utgjør et framtidig potensial for økt produksjon, men kvaliteten og mulighetene varierer, særlig i områder med mye myr eller

krevende topografi.

NIBIOs kartverktøy viser både dagens jordkvalitet og potensialet for oppdyrking. Disse kartene gir kommunen et viktig beslutningsgrunnlag når nye tiltak vurderes. Kunnskap om jordas egenskaper er avgjørende for å ta riktige valg om drift, vern og eventuell framtidig nydyrking.

Figur 2 Kartutsnitt fra kilden.nibio.no viser Jordsmonnklassifikasjon og dyrkbar jord

3.6 Nydyrking

(Kap. 5 i opprinnelig jordvernstrategi)

Nydyrking av jordbruksareal er regulert gjennom forskrift om nydyrking (FOR-1997-05-02-423). Forskriften gir rammene for når og hvordan nye arealer kan tas i bruk til jordbruksproduksjon. I henhold til § 3 regnes nydyrking som fulldyrking og overflatedyrking av udyrket mark, samt gjenoppdyrking av jordbruksareal som har vært ute av drift i mer enn 30 år. Opparbeiding av overflatedyrket jord til fulldyrket jord omfattes ikke av nydyrkingsbegrepet.

For å sikre en helhetlig og forsvarlig arealforvaltning krever nydyrking

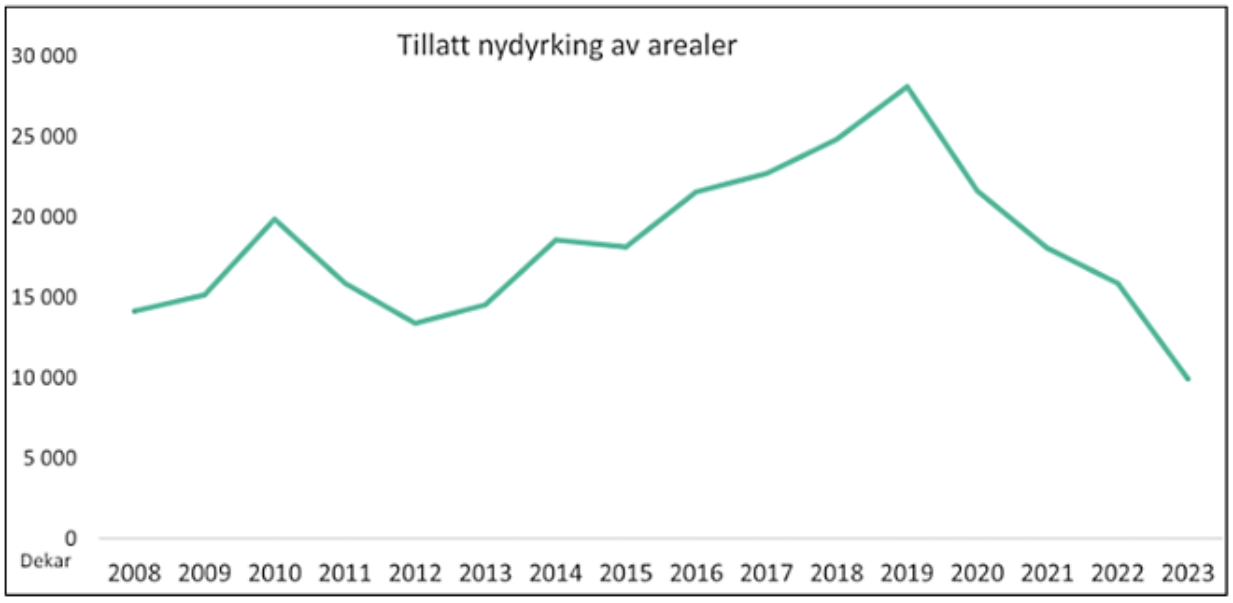
godkjenning fra kommunen. Etter § 4 skal den som ønsker å nydyrke sende søknad før tiltaket gjennomføres. Søknaden skal gi kommunen et godt grunnlag for vurdering, blant annet gjennom beskrivelse av planlagt drift og hvilke driftsmessige og økonomiske fordeler tiltaket gir. Det skal også følge med kart som viser nydyrkingsarealet og en plan for grøfting. Dersom nydyrkingen omfatter et større areal enn 50 dekar, følger det av forskriften at tiltaket skal vurderes gjennom en konsekvensutredning.

Ved kommunens behandling av søknader om nydyrking skal det, i tråd med forskriftens formål i § 1 og vurderingsbestemmelsene i § 5, legges vekt på hensynet til natur- og kulturlandskapet. Dette innebærer blant annet vurdering av biologisk mangfold, naturtyper, kulturminner, landskapsbilde og hensynet til allmenn ferdsel. Samtidig skal nydyrking bidra til gode og langsiktige driftsløsninger for landbruket. Målet er å finne løsninger der produksjonsgrunnlaget styrkes, uten at viktige miljø- og samfunnsverdier går tapt.

3.7 Myr som jordressurs

(Kap. 5 i opprinnelig jordvernstrategi)
Myr består av jord med minst 30 cm torvlag og har dokumenterte effekter på karbonlagring, vannregulering og biologisk mangfold. Samtidig utgjør myr en betydelig andel av den dyrkbare jorda i mange deler av Nordland.
Nydyrking av myr ble i hovedsak forbudt i 2020 av §5a i Forskrift om nydyrking - Lovdata. Forskriften åpner for dispensasjon i spesifikke tilfeller. Eksempler på dette er hvor myr er den eneste tilgjengelige jordressursen, eller ved særlige produksjoner på fjellgrunn. For dyp myr (>1 m torv), kreves det at ingen andre dyrkingsarealer er tilgjengelige.

Ved vurdering av dispensasjon skal hensynet til klima og miljø veie tungt. Myr som jordressurs må derfor vurderes med stor varsomhet, og kunnskap om både agronomiske og miljømessige konsekvenser er avgjørende.

Figur 3 Statistikken viser at de nye reglene har medført lavere andel nydyrking av myr (Jf. LDIR 17.06.2024).

3.8 Jordflytting og kompenserende tiltak

(Kap. 5 i opprinnelig jordvernstrategi)
Jordflytting kan benyttes som et avbøtende tiltak når nedbygging av jordbruksareal ikke kan unngås. Prinsippet innebærer at matjord tas vare på og gjenbrukes i videre jordbruksproduksjon. Erfaringer viser imidlertid at jord som flyttes, sjelden oppnår samme kvalitet og produksjonsevne som jord som har utviklet seg naturlig over lang tid. Jordflytting kan derfor ikke fullt ut kompensere for tap av jordbruksareal.

Jordflytting skal vurderes som en siste utvei, etter at alternative løsninger er vurdert. Når jordflytting gjennomføres, bør matjorda fortrinnsvis gjenbrukes på gårdens eget areal. Dersom dette ikke er mulig bør jorda gjenbrukes på nærmest tilgjengelig jordbruksareal, slik at sammenhengen i driftsgrunnlaget ivaretas og transport og kvalitetsforringelse begrenses (NIBIO rapport VOL.9 nr. 38.)

Ved eventuell jordflytting skal det utarbeides en matjordsplan (jordflyttingsplan) som legges fram for kommunen. Matjordsplanen skal beskrive hvordan matjorda tas av, lagres, transporteres og legges ut på nytt areal, samt hvor jorda skal gjenbrukes og hvordan tiltaket bidrar til videre jordbruksproduksjon. Formålet er å sikre at jordas struktur, innhold og produksjonsevne ivaretas best mulig, og at jordflytting skjer på en planmessig og kunnskapsbasert måte (strategisk plan for jordvern 2025-2028).

3.9 Omdisponering av jord

(Kap. 3.10 i opprinnelig jordvernstrategi)
Omdisponering av jordbruksjord betyr at det gis tillatelse for at dyrka jord eller

dyrkbar jordbruksjord kan brukes til andre formål enn jordbruksproduksjon. Slike inngrep fører som hovedregel til et varig tap av produksjonsgrunnlag, fordi jordbruksjord er en begrenset ressurs som er dannet over lang tid. I Norge er tilgangen på dyrka jord liten, og mye av den mest produktive jorda ligger i områder med press på arealene.

Nasjonale jordvernmål og statlige planretningslinjer legger til grunn at omdisponering av dyrka jord skal begrenses mest mulig. I utgangspunktet er det forbudt med omdisponering, men kommunen kan i særlige tilfeller gi en særskilt tillatelse. Kommunene har som lokal planmyndighet et særlig ansvar for å sikre at utbyggingsbehov vurderes opp mot hensynet til jordvern i all arealplanlegging (Regjeringen.no – Jordvern).

3.10 Driveplikt og jordleie

Driveplikt innebærer at jordbruksareal skal holdes i hevd og være i aktiv drift. Plikten følger av jordlova § 8 og påhviler eier av eiendommen. Driveplikten er personlig og kan oppfylles enten ved at eier driver arealet selv, eller ved at jorda leies bort til en annen som står for driften. Plikten gjelder uavhengig av arealets størrelse. Samtidig kan både arealstørrelse og arrondering inngå i kommunens vurdering av hvordan driveplikten best kan oppfylles i praksis.

Formålet med driveplikten er å sikre at jordbruksarealer brukes til matproduksjon, motvirke gjengroing og bevare jordas langsiktige produksjonsevne. Driveplikten er dermed et sentralt virkemiddel for jordvern, matsikkerhet og bærekraftig forvaltning av jordressursene.

Ved vurdering av jordleie skal hensynet til god arrondering og rasjonell drift vektlegges. Arrondering handler om hvordan jordbruksarealer er plassert i forhold til driftsbygninger, tun og øvrige jordbruksarealer, og om arealene samlet sett gir grunnlag for en tjenlig og effektiv drift.

I tråd med jordlovens formål (§ 1) og bestemmelsene om driveplikt (§ 8) og deling av landbrukseiendom (§ 12) bør jordbruksareal som leies ut disponeres på en måte som gir best mulige driftsmessige løsninger. I praksis innebærer dette at nærmeste aktive gårdsbruk normalt bør vurderes først som leietaker, dersom dette gir bedre arrondering, kortere transportavstander og mer sammenhengende driftsarealer.

Når kommunen vurderer om driveplikten er oppfylt gjennom bortleie etter jordlova § 8, kan det legges vekt på om leieforholdet bidrar til aktiv drift og langsiktig ressursforvaltning. Arrondering er et legitimt og relevant vurderingstema i slike saker, særlig der valg av leietaker har betydning for jordas bruk og produksjonsevne over tid.

3.11 Beitebruk og utmark

(Kap. 5 i opprinnelig jordvernstrategi)
Beitebruk i utmark er en sentral del av landbruket i Nordland og utgjør et viktig supplement til dyrka jord. Utmarksbeite gir grunnlag for husdyrproduksjon gjennom effektiv utnyttelse av lokale naturressurser, og bidrar til å redusere behovet for innkjøpt fôr. Sammenhengen mellom dyrka jord og utmarksbeite er tett, ettersom grovfôrproduksjon på innmark og beitebruk i utmark samlet utgjør driftsgrunnlaget for husdyrhold. (NIBIO-rapport, Vol. 7, nr. 175)

Jordvern handler ikke bare om å hindre omdisponering av jordbruksareal, men også om å sikre at tilgjengelige arealer holdes i aktiv bruk. Gjengroing av innmarksbeite og andre jordbruksarealer kan føre til tap av produksjonsgrunnlag og redusert landskapskvalitet. Aktiv beitebruk er viktig for å holde arealene åpne og i hevd, og beitedyr bidrar derfor direkte til å opprettholde jordbruksressursene. Samtidig kan spredning av gran og andre treslag føre til at beitearealer gradvis går ut av drift. Aktiv beiting og målrettet skjøtsel er derfor viktige virkemidler for å bevare både jordbruksarealer og kulturlandskap, samt motvirke gjengroing og tap av tilgjengelige beiteressurser.

Vern av jord er derfor også viktig for å sikre beitebruk i utmark. Nedbygging eller fragmentering av jordbruksareal kan svekke tilgangen til innmarksarealer som er nødvendige for drift av beiteressursene, blant annet gjennom redusert fôrgrunnlag, dårligere logistikk og økt press på gjenværende arealer. Tap av sammenhengende arealer kan i tillegg føre til mindre effektiv bruk av utmarka.

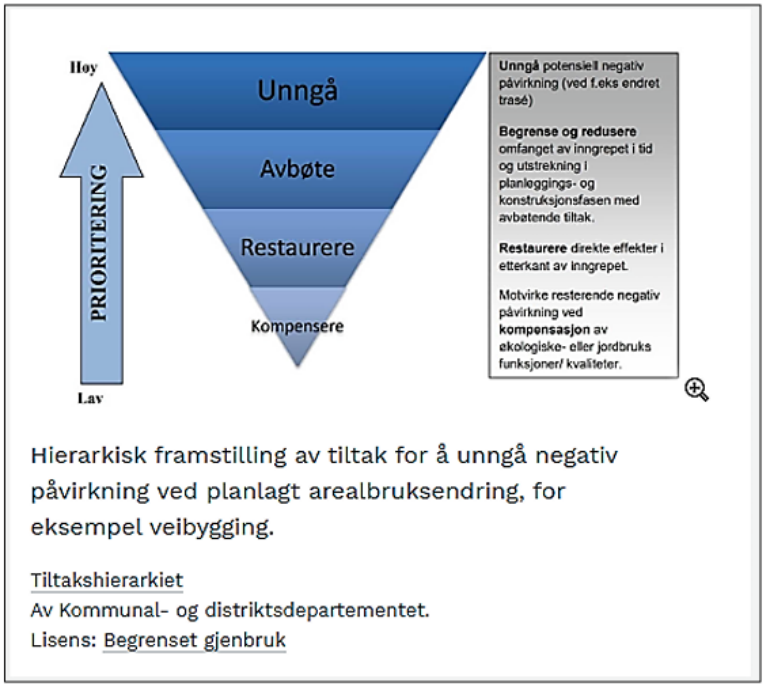
Beitebruk har også betydning for kulturlandskap, biologisk mangfold og lokal verdiskaping. Aktiv bruk av beite bidrar til å holde landskapet åpent og motvirker gjengroing. For å sikre langsiktig bruk av beiteressursene er det derfor viktig at utmarksarealer ikke bygges ned eller fragmenteres, og at arealbruken samordnes med annen utbygging og infrastruktur. God oversikt og helhetlig forvaltning av beiteområder er en forutsetning for at både jordbruk og andre samfunnsinteresser kan ivaretas på en bærekraftig måte. (NIBIO-rapport, Vol. 7, nr. 17)

3.12 Arealnøytralitet

(Kap. 5 i opprinnelig jordvernstrategi)
Arealnøytralitet beskriver et prinsipp for arealforvaltning der målet er å unngå netto tap av natur- og jordbruksarealer over tid. Prinsippet er omtalt som «netto null tap av natur» i artikkelen Arealnøytralitet i Store norske leksikon, der arealendringer trekkes fram som den viktigste årsaken til tap av biologisk mangfold. Også *Det Norske Akademis ordbok* beskriver arealnøytralitet som et virkemiddel der tap av natur ved utbygging motvirkes gjennom gjenbruk av allerede bebygde arealer eller ved restaurering av natur andre steder.

I praksis innebærer arealnøytralitet at utbygging i størst mulig grad bør skje gjennom fortetting og transformasjon innenfor eksisterende utbygde områder, før nye arealer tas i bruk. Sabimas artikkel Et arealnøytralt Norge, beskriver gjenbruk av såkalte grå arealer løftes fram som et sentralt grep for å redusere nedbygging av natur. Prinsippet kan også tas i bruk som verktøy i kommunal planlegging.

Arealnøytralitet har tydelig relevans for jordvern. I temateksten Jordvern på Regjeringen.no pekes det på at mer effektiv utnyttelse av allerede utbygde arealer er et viktig virkemiddel for å redusere presset på dyrka og dyrkbar jord. Miljødirektoratets veileder for miljø- og klimahensyn i arealplanlegging understreker også at det mest effektive tiltaket for å ivareta både natur, klima og jordressurser er å unngå nedbygging av verdifulle arealer. Arealnøytralitet kan være et verktøy til en mer bærekraftig og langsiktig arealforvaltning, og fungerer som et viktig støttende prinsipp i arbeidet med jordvern.

Figur 4 Tiltakshierarkiet hentet fra Kommunal- og distrikts departementet

3.13 Økosystemtjenester

Jordbruksarealer leverer en rekke økosystemtjenester som er viktige for både landbruket, naturen og samfunnet som helhet. Jordvern handler derfor ikke bare om å sikre arealer til matproduksjon, men også om å bevare naturfunksjoner som bidrar til langsiktig bærekraft, beredskap og samfunnsutvikling.

Den mest grunnleggende økosystemtjenesten knyttet til jordbruksarealer er produksjon av mat og fôr. Dyrka og dyrkbar jord utgjør selve grunnlaget for norsk matproduksjon, og når slike arealer bygges ned, går produksjonsevnen

tapt for framtiden. I tillegg har jordbruksarealer viktige regulerende funksjoner. God jordstruktur og vegetasjonsdekket bidrar til infiltrasjon og midlertidig lagring av vann, noe som kan dempe flom og redusere avrenning ved kraftig nedbør. Jordsmonn inneholder også betydelige mengder karbon, og bevaring av jordressurser har derfor betydning både for klimatilpasning og for å begrense klimagassutslipp (Derfor er jordvern viktig: matproduksjon og økosystemtjenester - Nibio).

(Kap. 5 i opprinnelig jordvernstrategi)
Myr- og våtmarksarealer bidrar også med viktige økosystemtjenester. Myr leverer både forsynende, regulerende og støttende økosystemtjenester, som er definert som goder mennesker får fra naturen. Forsynende økosystemtjenester fra myr har tradisjonelt vært knyttet til bruk av torv, blant annet som brensel, vekstmedium og i enkelte sammenhenger som strømateriale i husdyrrom. Myr har samtidig stor betydning for biologisk mangfold og fungerer som leveområde for mange arter, noe som kan regnes som en støttende økosystemtjeneste. I tillegg spiller myr en viktig rolle i karbonlagring og vannregulering, og har dermed stor betydning i et klima- og miljøperspektiv (nibio-rapport_kunnskapsgrunnlag-om-nydyrking-av-myr.pdf).

Jordbrukslandskapet spiller samtidig en viktig rolle for biologisk mangfold. Aktiv drift, beiting og ivaretakelse av kantsoner og små biotoper bidrar til leveområder for mange arter og til å opprettholde et variert kulturlandskap (Økosystemtjenester i kulturlandskapet - Nibio). Jordbruksarealer har også stor verdi i et kulturelt og samfunnsmessig perspektiv. Kulturlandskapet er en viktig del av lokal identitet og landskapsopplevelse, og jordbruket bidrar til verdiskaping og levende lokalsamfunn.

Sett i sammenheng viser dette at jordvern bidrar til å ivareta økosystemtjenester som i liten grad lar seg erstatte. Tap av jordbruksareal innebærer derfor ikke bare tap av produksjonsgrunnlag, men også tap av viktige naturfunksjoner og samfunnsverdier på lang sikt.

3.14 Verdiskaping i jordbruket

(Deler hentet fra kap. 3.9 i opprinnelig jordvernstrategi)
Ifølge Menon-rapport nr. 77 *«Ringvirkninger av landbruksbasert næring»* skaper landbruket betydelig aktivitet utover primærproduksjonen, særlig i distriktene. Verdiskaping i landbruket måles av NIBIO som bruttoprodukt inkludert tilskudd. Bruttoproduktet viser verdien av varer og tjenester som produseres i næringen, minus kostnader til innsatsfaktorer som fôr, gjødsel og energi. Dette kan forenklet forstås som det som blir igjen til lønn, investeringer og avkastning. Tallene for Hadsel bygger på beregninger fra NIBIO og offisiell statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB).

Landbruksnæringen fungerer ikke isolert, men er tett knyttet til andre næringer. Drift i jordbruket er avhengig av leveranser og tjenester som fôrleveranser, maskiner og utstyr, veterinærtjenester, rådgivning og transport. Når aktiviteten i jordbruket opprettholdes, bidrar dette samtidig til aktivitet og sysselsetting i disse tilknyttede næringene. Slike ringvirkninger er særlig viktige i distriktskommuner, der jordbruket ofte er en sentral del av næringsgrunnlaget.

4. Kunnskapsgrunnlag, Hadsel kommune

Dette kapittelet gir en samlet oversikt over status og utvikling i Hadsel kommune knyttet til jordbruksareal, jordressurser og landbruksdrift. Begreper, definisjoner og overordnede rammer for jordvern og arealforvaltning er redegjort for i kapittel 3.

4.1 Arealressurser og bruk av jordbruksarealene

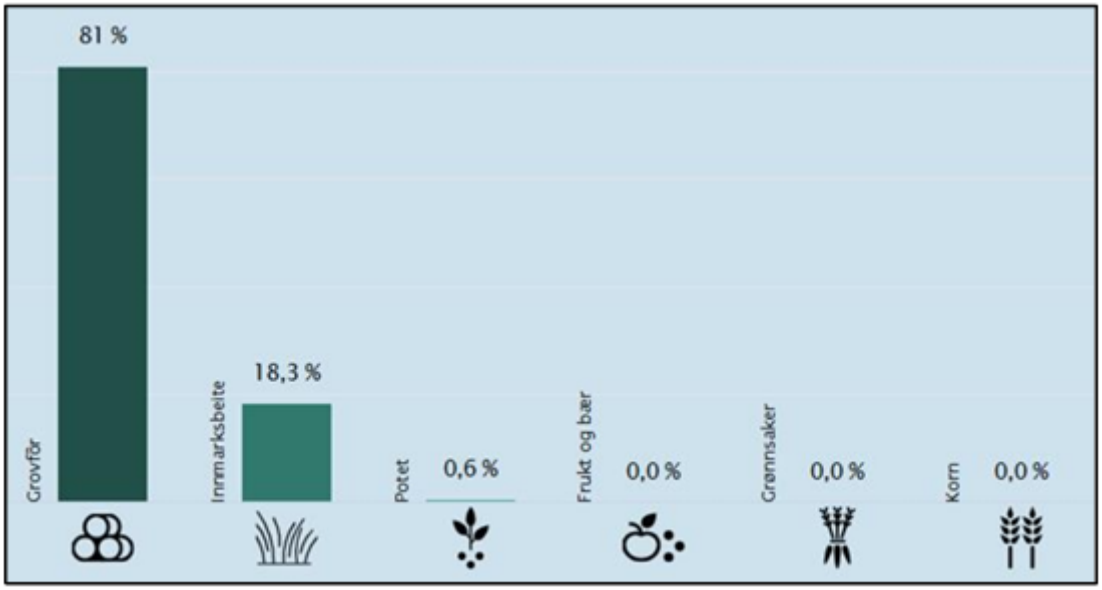
(Kap. 3.1 og 3.2 i opprinnelig Jordvernstrategi)
I Hadsel kommune er det 26 689 dekar jordbruksareal, noe som utgjør om lag 4,7 prosent av kommunens landareal (NIBIO arealbarometer). Av dette er det 16 419 daa fulldyrket jordbruksjord, 3 030 daa overflatedyrket jordbruksjord, 7 172 daa innmarksbeite og 68 daa uklassifisert jordbruksjord. Disse arealene utgjør grunnlaget for landbruksproduksjonen i kommunen og viser at Hadsel har et forholdsvis lite men viktig jordbruksareal sett i nasjonal sammenheng.

Tabell 1 Hentet fra SSB, med tall fra 2024

Arealklasse	Dekar	%
Jordbruksareal ▲		
Fulldyrka	16 419	2,9
Overflatedyrka	3 030	0,5
Innmarksbeite	7 172	1,3
Jordbruksareal, uklassifisert*	68	0,0
Skog ▼	217 461	38,3
Bebyggelse og samferdsel ▼	8 630	1,5
Andre arealer ▼	313 558	55,3
Sum	**566 338**	**100**

*Kilde: Arealressurskart AR5, årsversjon 2024, NIBIO. Arealklasse merket * er i hovedsak hentet fra AR50, NIBIO.*

Den tilgjengelige jordbruksjorda i Hadsel utgjør 18 598 daa. Av dette arealet benyttes rundt 81% til grovfôrproduksjon. Innmarksbeite utgjør ca. 18.3 %, og potetdyrking ca. 0,6%. Dette viser at driftsformen i kommunen i hovedsak er knyttet til grovfôrbasert husdyrhold som er tilpasset klimaet og jordsmonnet i regionen.

Figur 1 Hentet fra SSB, med tall fra 2024

4.2 Jordbruksforetak - utvikling over tid

(Kap 3.5 og 3,6 i opprinnelig jordvernstrategi)
Hadsel har flest produksjoner innen vinterfôra sau. I tillegg finnes det drift innen slaktegris, ammekyr, melkekyr og geit. Landbruket er variert, men viser en overvekt av husdyrproduksjoner som er tilpasset grovfôrbaserte produksjoner.

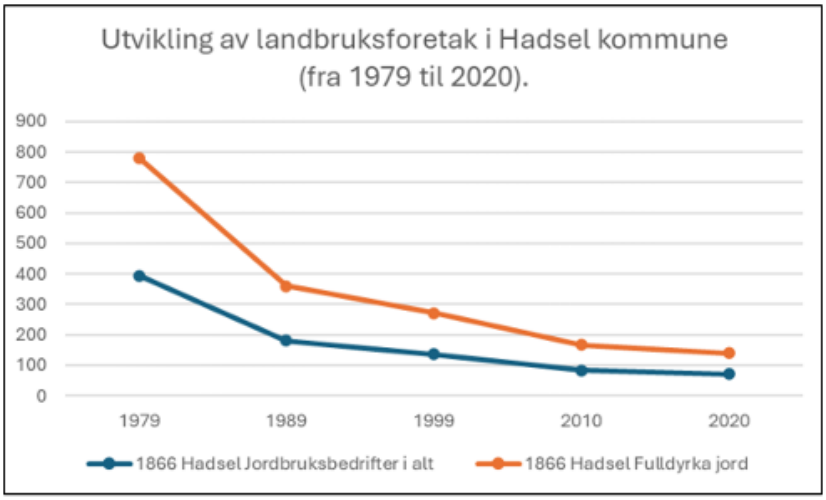
Tabell 2 Hentet fra SSB, tall tar utgangspunkt i foretak som har søkt produksjonstilskudd i 2024

Husdyr	Foretak	Antall dyr
Melkekyr	6	206
Ammekyr	11	330
Vinterfôra sauer	38	4 355
Geiter	2	38
Avlspurker	0,0	0,0
Slaktegris	3	827
Verpehøner	4	13 331
Slaktekylling	0,0	0,0

Kilde: Produksjonstilskudd 2024, Landbruksdirektoratet

Antall jordbruksforetak i Hadsel har hatt en betydelig nedgang over tid. I 1979 var det registrert 394 foretak i kommunen (Landbruksteljing 1979 Hefte IV Jordbruk s 98), mens det i 2020 var 72 (SSB). Det utgjør en reduksjon på 322 foretak i løpet av 45 år. Denne nedgangen har ført til at omtrent 8 155 dekar fulldyrket og overflatedyrket jord ikke er i drift. Det tilsvarer 30,6 prosent av den totale jordbruksjorda i kommunen. Dersom jorda ikke blir drevet, er det stor

risiko for gjengroing, og produksjonsevnen på lang sikt kan bli svekket.

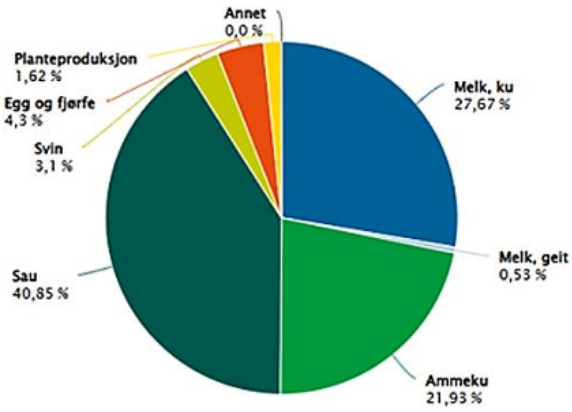

Figur 5 Statistikk utarbeidet fra statistikk hentet fra SSB fra 1979 til 2020

4.3 Verdiskaping i jordbruket

(Kap. 3.9 i opprinnelig jordvernstrategi)
Landbruket i Hadsel bidrar til både direkte og indirekte verdiskaping. I tillegg til selve jordbruksproduksjonen skaper næringen aktivitet hos leverandører av fôr, maskiner, veterinærtjenester, rådgivning og transport. Disse ringvirkningene er særlig viktige i distriktene.

Tall fra SSB viser at landbruket i Hadsel sysselsetter 234 personer, tilsvarende 77,7 årsverk. Verdiskapingen i næringen har over tid vært relativt stabil. For å opprettholde denne verdiskapingen er det viktig å sikre stabile rammer for jordbruksproduksjonen. Jordvern er derfor også viktig for å bevare arbeidsplasser og næringsaktivitet i kommunen.

Verdiskaping per produksjon mill. kroner	
Melk, ku	11,44
Melk, geit	0,22
Ammeku	9,07
Sau	16,89
Svin	1,28
Egg og fjørfe	1,78
Planteproduksjon	0,67
Annet	0,00
Sum	**41,35**

Kilde: NIBIO rapport, tall fra 2022

Statistikk fra SSB	
Antall innbyggere	8 184
Totalt areal, km²	567
Jordbruksareal i drift, km²	19
Produktivt skogareal, km²	42
Avvirkning, m³	21
Antall landbrukseiendommer	880
Antall jordbruksforetak	69
Antall sysselsatte i primærnæring	234

Kilde: NIBIO rapport, tall fra 2022

Verdiskaping som bruttoprodukt og sysselsetting	
Bruttoprodukt jordbruk, mill. kr	41,35
Årsverk à 1845 timer, jordbruk	77,71

Kilde: NIBIO rapport, tall fra 2022

Figur 6 Statistikk hentet fra SSB, med tall fra 2022

4.4 Jordkvalitet

(Kap. 3.8 i opprinnelig jordvernstrategi)

NIBIO gjennomførte jordsmonnkartlegging i Hadsel i 2024. Det ble kartlagt 15 061 dekar, noe som utgjør 77 prosent av den fulldyrkede og overflatedyrkede jorda i kommunen. Kartleggingen viser at kommunen har mest mineraljord og dyp organisk jord. Jordkvaliteten regnes som god, men det er et potensial for forbedringer gjennom bedre drenering. Dette er et viktig tiltak for å sikre stabil produksjon og langsiktig bruk av jordressursene.

Organisk materiale		
Dyp organisk jord	2 803	18,6%
Grunn organisk jord	2 012	13,4%
Organisk overflatesjikt over mineraljord	1 326	8,8%
Mineraljord med høyt innhold av organisk materiale i overflatesjiktet	5 465	36,3%
Mineraljord med innslag av organisk jord	329	2,2%
Mineraljord med lavt til middels innhold av organisk materiale	3 127	20,8%
Sum jordsmonnkartlagt	**15 062**	**100,0%**

Figur 7 Resultat fra kartlegging i Hadsel kommune, jordsmonnskvalitet

4.5 Dyrkbar jord

(Kap 3.3 i opprinnelig jordvernstrategi)
I Hadsel kommune er det kartlagt 36 290 dekar dyrkbar jordbruksjord, som vil si arealer som kan dyrkes opp til fulldyrka jord og som holder kravene til klima og jordkvalitet for plantedyrking. Hvorav 73,4% av det registrerte arealene er myrareal, dette innebærer både agronomiske og miljømessige begrensninger for nydyrking.

Dyrkbar jord fordelt på arealtyper	Dekar	%
Overflatedyrka jord	1 132	3,1
Innmarksbeite	1 399	3,9
Skog	5 827	16,1
Åpen fastmark	1 288	3,5
Myr	26 643	73,4
Sum	**36 289**	**100**

Kilde: Dyrkbar jord, årsversjon 2022, NIBIO

Figur 8 Oversikt over dyrkbar jord, hentet fra SSB med tall fra 2022

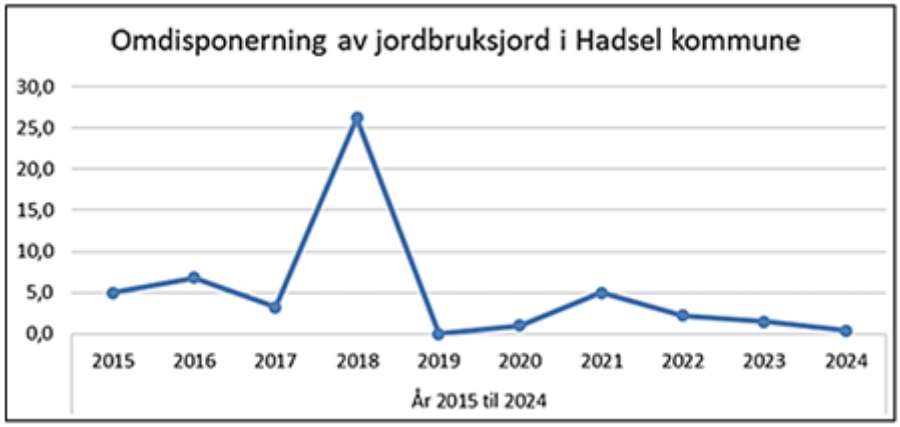
4.6 Omdisponering av jord

(Kap. 3.10 i opprinnelig jordvernstrategi)
Hadsel kommune har hatt lave tall på omdisponering av jordbruksjord, sett bort fra en økende bruk av omdisponering i 2018 på henholdsvis 26,2 daa. Fra 2020 til 2024 har det vært relativt lav omdisponering av dyrka og dyrkbar jordbruks jord i Hadsel kommune.

KOSTRA-tall omdisponering:

	Areal (dekar)									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Dyrka og dyrkbar jord i alt										
Alle formål										
1866 Hadsel	5.0	6.8	3.2	26.2	0.0	1.0	5.0	2.2	1.5	0.4

Tabell 3 Kostra tall for Hadsel Kommune 2015-2024, hentet fra SSB

Tabell 4 Tall på omdisponering av jordbruksjord i Hadsel kommune fremvist med SSB sine tall i graf.

4.7 Dyrkbar jord fordelt på klimasoner

(Kap 3.4 i opprinnelig jordvernstrategi)

Hvor godt egnet den dyrkbare jordbruksjorden er for matproduksjon, er blant annet avhengig av klima og miljø. I Hadsel kommune ligger 89,6 prosent av arealene i sone «Sone 4, marginal for fôrdyrking» og 10,4% innenfor «Sone 5, godt egnet for grovfôrdyrking».

Hadsel ligger i klimasoner med relativt kort vekstsesong og begrenset temperaturgrunnlag for planteproduksjon. Dette gir forutsetninger for grovfôr, men begrenser muligheten for annen vekstproduksjon. Klimaforholdene påvirker både avlingsnivå, driftsform og behov for klimatilpasning i jordbruket.

Dyrkbar jord fordelt på klimasoner

Sone	Dekar	%
1 Godt egnet for matkorndyrking	0,0	0,0
2 Marginal for matkorndyrking	0,0	0,0
3 Godt egnet for fôrkorndyrking	0,0	0,0
4 Marginal for fôrkorndyrking	32 505	89,6
5 Godt egnet for grovfôrdyrking	3 785	10,4
6 Marginal for grovfôrdyrking	0,0	0,0
Total dyrkbar jord	**36 290**	**100**

Kilde: Dyrkbar jord, årsversjon 2022, NIBIO

Figur 9 Oversikt over dyrkbar jord fordelt på klimasoner, Hadsel ligger innen Sone 5 og 6. Hentet fra SSB med tall fra 2022

4.8 Påvirkning av klimaendringer

(Kap 3.11 i opprinnelig jordvernstrategi, deler også flyttet til kap 3.3)
Klimaendringene vil stille økte krav til tilpasninger i jordbruket i Hadsel. Økt nedbør og mer intensiv nedbør vil øke risikoen for flom og vannmetning av jordbruksarealer. Dette gjør tiltak for god overflateavrenning og fungerende dreneringssystemer stadig viktigere. Uten tilstrekkelig drenering kan jordstrukturen forringes, avlinger reduseres og driftsforholdene bli mer utfordrende.

For å opprettholde stabil produksjon må jordbruket i større grad tilpasses disse endrede forholdene, blant annet gjennom vedlikehold og oppgradering av drenering, tilpasning av jordarbeiding og tiltak som reduserer risiko for erosjon og avrenning. Behovet for slike forebyggende tiltak forventes å øke framover, slik det også er lagt til grunn i Jordvernstrategi for Nordland 2025–2028.

4.9 Samiske interesser og arealbruk

Hadsel kommune ligger delvis innenfor det samiske reinbeiteområdet og berører samiske interesser gjennom reindriftens arealbruk. Reindriften i Hadsel er knyttet til Kanstadfjord og Vestre Hinnøy reinbeitedistrikt, som omfatter deler av kommunen på Hinnøya.

I Hadsel berører samiske interesser særlig utmarks- og fjellområder på Hinnøya, der arealene inngår som del av reindriftens årstidsvise beite-, trekk- og oppsamlingsområder. Områdene brukes i ulike deler av året, blant annet til vår- og sommerbeite, samt under høst- og vinterflytting. Arealbruken er arealkrevende og avhengig av store, sammenhengende områder med relativt liten grad av tekniske inngrep.

Innen kommunen er reindriftens arealbruk særlig relevant i:

- utmarks- og fjellområdene på Hinnøya,
- sammenhengende trekk- og beiteområder mellom lavland, dalføre og høyere fjellområder
- samt områder utenfor tettstedene der utbyggingspresset er relativt lavt, men hvor nye inngrep kan ha stor samlet effekt.

Disse områdene overlapper i hovedsak med LNFR-områder i kommuneplanens arealdel. I Hadsel kommune er hensynet til reindrift ytterligere tydeliggjort gjennom bruk av hensynssoner for reindrift i kommuneplanens arealdel, med tilhørende bestemmelser og retningslinjer.

5. Kunnskapsgrunnlag, Sortland kommune

Dette kapittelet gir en samlet oversikt over status og utvikling i Sortland kommune knyttet til jordbruksareal, jordressurser og landbruksdrift. Begreper, definisjoner og overordnede rammer for jordvern og arealforvaltning er redegjort for i kapittel 3.

5.1 Arealressurser og bruk av landbruksarealene

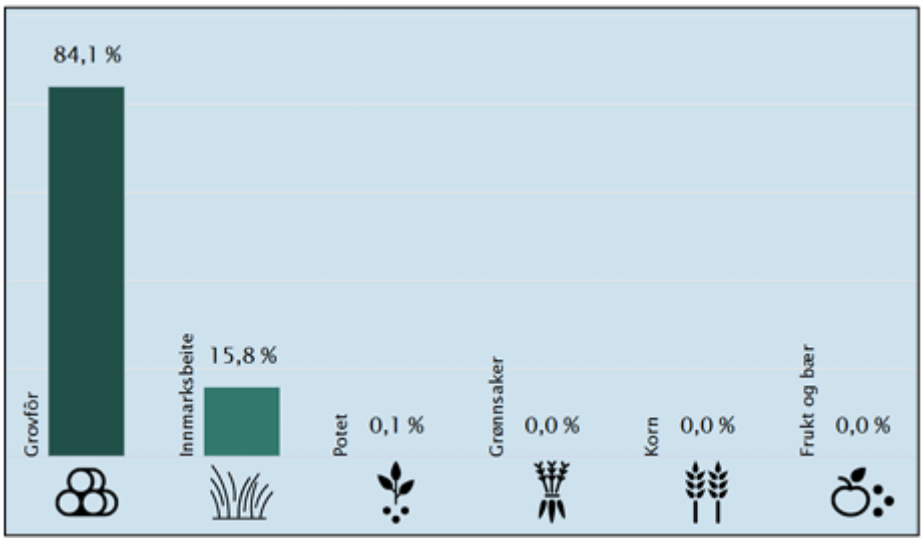
(Kap. 4.1 og 4.2 i opprinnelig jordvernstrategi)
Jordbruksarealene i Sortland kommune utgjør om lag 3,9 prosent av kommunens totale landareal, basert på tall fra NIBIOs arealbarometer. Jordbruksarealet i kommunen består av 20 086 daa fulldyrket jordbruksjord, 1 164 daa overflatedyrket jordbruksjord, 6 669 daa innmarksbeite.

Arealklasse	Dekar	%
Jordbruksareal ▲		
Fulldyrka	20 086	2,8
Overflatedyrka	1 164	0,2
Innmarksbeite	6 669	0,9
Skog ▼	302 482	41,8
Bebyggelse og samferdsel ▼	9 912	1,4
Andre arealer ▼	382 343	53
Sum	**722 656**	**100**

*Kilde: Arealressurskart AR5, årsversjon 2024, NIBIO. Arealklasse merket * er i hovedsak hentet fra AR50, NIBIO.*

Figur 10 Hentet fra Nibio sitt arealressurskart ARD for år 2024

Den tilgjengelige jordbruksjorda er på 21 041 daa, av dette brukes 84,1% av arealet til produksjon av grovfôr. Det resterende arealet består av 15,8% innmarksbeite og 0,1% potetproduksjon.

Figur 11 Hentet fra SSB med tall fra 2024

5.2 Jordbruksforetak - utvikling over tid

(Kap. 4.5 og 4.6 i opprinnelig jordvernstrategi)
Sortland kommune har flest bedrifter innenfor vanlig husdyrproduksjon, men antall foretak og størrelsen på disse varierer. Den største andelen av husdyrproduksjonen består av vinterfôra sau og melkekyr, deretter kommer ammekyr, geiter, svineproduksjon og verpehøns.

Husdyr	Foretak	Antall dyr
Melkekyr	14	488
Ammekyr	6	138
Vinterfôra sauer	33	3 398
Geiter	2	16
Avlspurker	1	55
Slaktegris	2	687
Verpehøner	4	1 179
Slaktekylling	0,0	0,0

Kilde: Produksjonstilskudd 2024, Landbruksdirektoratet

Figur 12 Hentet fra SSB med tall fra 2024

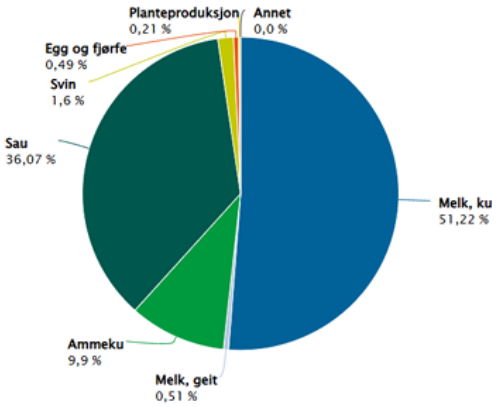
Sortland kommune har, som mange andre kommuner, hatt en betydelig nedgang i antall jordbruksforetak over tid. Antallet foretak er redusert fra 265 i 1979 til 64 i 2020. Dette tilsvarer en reduksjon på om lag 76 prosent over en periode på 41 år.

Utviklingen har ført til at en betydelig andel av kommunens fulldyrkede og overflatedyrkede jordbruksareal ikke er i aktiv drift. Dersom disse arealene ikke tas i bruk igjen, er det stor risiko for gjengroing og tap av produksjonsevne på lang sikt. Det er per dags dato registrert 7 329 daa full- og overflatedyrket jordbruksjord som muligens er ute av drift, dette tilsvarer 26,4% av den totale jordbruksjorda i kommunen. Utviklingen kan dermed få konsekvenser både for lokal matproduksjon og for kommunens samlede beredskap.

5.3 Verdiskaping i jordbruket

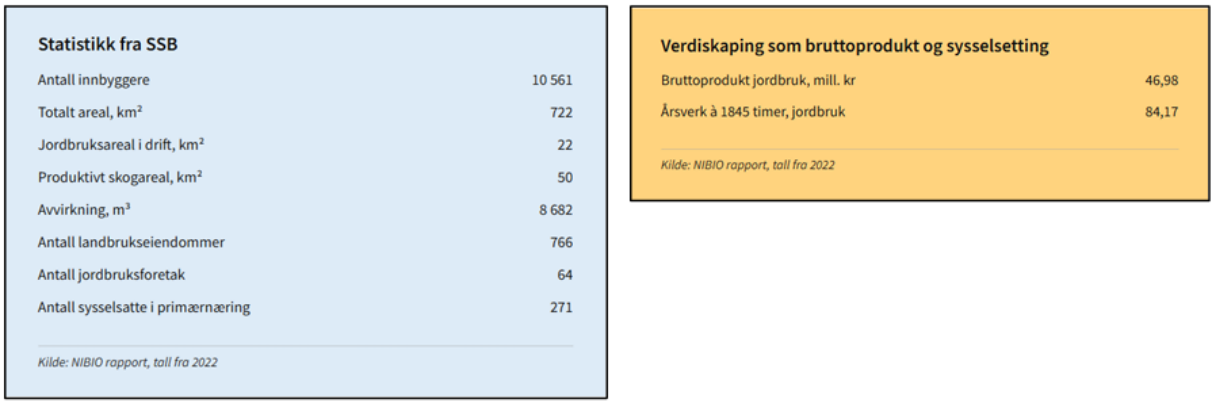
(Kap. 4.8 og 4.9 i opprinnelig jordvernstrategi)
Landbruket i Sortland bidrar til verdiskaping både direkte gjennom jordbruksproduksjon og indirekte gjennom ringvirkninger til andre næringer. Jordbruket gir grunnlag for sysselsetting innen blant annet transport, maskintjenester, veterinærtjenester, rådgivning og foredling.

Ifølge tall fra SSB sysselsetter jordbruket i Sortland om lag 271 personer, tilsvarende rundt 84 årsverk. Til tross for nedgang i antall foretak har verdiskapingen i næringen vært relativt stabil over tid. Dette viser at landbruket fortsatt er en viktig del av næringsgrunnlaget i kommunen. For å opprettholde denne verdiskapingen er det avgjørende å sikre stabile rammevilkår og tilgang på jordbruksareal.

Verdiskaping per produksjon mill. kroner	
Melk, ku	24,07
Melk, geit	0,24
Ammeku	4,65
Sau	16,95
Svin	0,75
Egg og fjørfe	0,23
Planteproduksjon	0,10
Annet	0,00
Sum	**46,98**

Kilde: NIBIO rapport, tall fra 2022

Figur 13 Statistikk for Sortland, hentet fra SSB med tall fra 2024

5.4 Jordkvalitet

(Kap. 4.7 i opprinnelig jordvernstrategi)
NIBIO gjennomførte jordsmonnkartlegging i Sortland kommune i 2024. Kartleggingen omfattet om lag 18 336 dekar, tilsvarende rundt 86 prosent av kommunens fulldyrkede og overflatedyrkede jordbruksareal.

Resultatene viser at Sortland har størst andel mineraljord, dyp organisk jord og grunn organisk jord. Samlet vurderes jordkvaliteten som god, og det er et betydelig potensial for forbedring gjennom tiltak som bedre drenering. Dette er viktig for å sikre stabil avling og langsiktig bruk av jordressursene.

Resultatet av kartleggingen i kommunen:

Organisk materiale		
Dyp organisk jord	5 422	29,6%
Grunn organisk jord	3 377	18,4%
Organisk overflatesjikt over mineraljord	2 386	13,0%
Mineraljord med høyt innhold av organisk materiale i overflatesjiktet	3 751	20,5%
Mineraljord med innslag av organisk jord	494	2,7%
Mineraljord med lavt til middels innhold av organisk materiale	2 905	15,8%
Sum jordsmonnkartlagt	**18 336**	**100,0%**

Figur 14 Sortland kommune har størst andel innen "dyp organisk jord", "mineraljord" og "grunn organisk jord", jordsmonnstatistikk fra NIBIO.

Jordkvaliteten i kommunen vurderes som god, og arealene har et betydelig potensial for forbedring gjennom målrettede dreneringstiltak, jf. jordsmonnstatistikk fra NIBIO.

5.5 Dyrkbar jord

(Kap. 4.3 i opprinnelig jordvernstrategi)
I Sortland kommune er det kartlagt om lag 32 803 dekar dyrkbar jord. En stor andel av dette arealet består av myr, som utgjør rundt 70 prosent av den dyrkbare jorda. Dette innebærer både agronomiske og miljømessige begrensninger for eventuell nydyrking, og understreker betydningen av å ta vare på eksisterende dyrka jord.

Dyrkbar jord fordelt på arealtyper	Dekar	%
Overflatedyrka jord	1 102	3,4
Innmarksbeite	1 728	5,3
Skog	3 447	10,5
Åpen fastmark	3 481	10,6
Myr	23 045	70,3
Sum	**32 803**	**100**

Kilde: Dyrkbar jord, årsversjon 2024, NIBIO

Figur 15 Hentet fra Nibio sin statistikk for dyrkbar jord i 2024

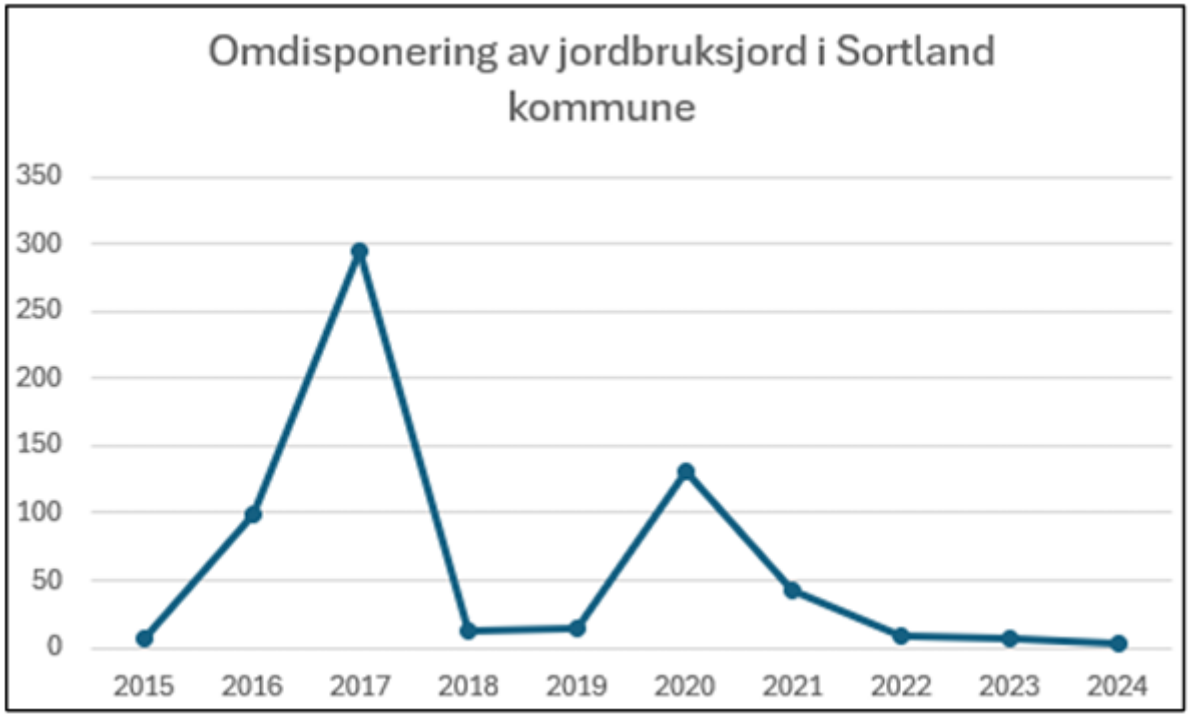
5.6 Omdisponering av jord

(Kap. 4.10 i opprinnelig jordvernstrategi)
Omdisponering av jordbruksareal i Sortland har variert over tid. Utgangspunktet er at jordbruksjord ikke skal omdisponeres, men at dette kan tillates i særskilte tilfeller. Tall fra KOSTRA viser at det siste tiåret i gjennomsnitt er omdisponert om lag 62 dekar jord per år. Dette snittet påvirkes av enkelte år med høyere omdisponering, mens øvrige år har hatt lavere nivå.

	Omdisponering til andre formål enn landbruk i alt									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
K-1870 Sortland - Suortá	6	99	296	12	14	132	43	9	7	2

Figur 16 Tall fra KOSTRA rapport "omdisponering av jordbruksjord" for siste 10 år

Kommunen arbeider aktivt for å begrense omdisponering av jordbruksareal, og praksisen viser en restriktiv holdning i tråd med nasjonale og regionale jordvernmål.

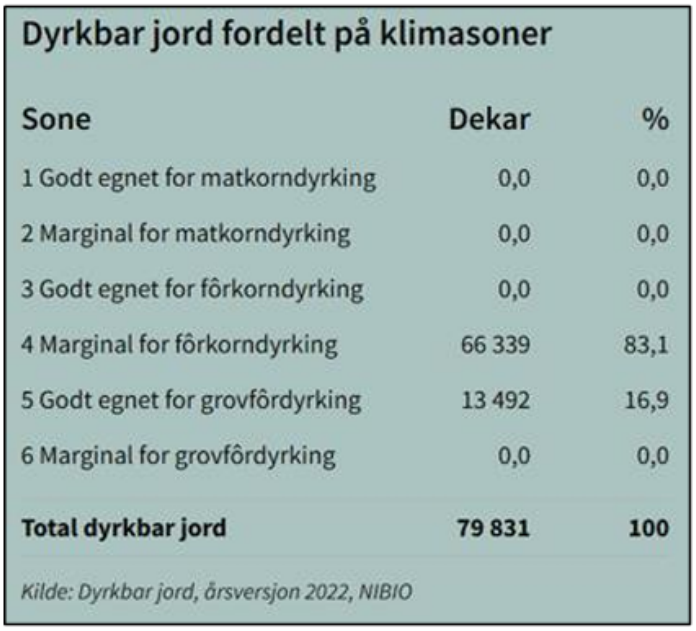

Figur 17 Graf laget basert på KOSTRA rapport vist på siste figur

5.7 Dyrkbar jord fordelt på klimasoner

(Kap. 4.4 i opprinnelig jordvernstrategi)
Hvor godt egnet den dyrkbare jordbruksjorden er for matproduksjon, er blant annet avhengig av klima og miljø. I Sortland kommune ligger 83,1 prosent av den dyrkbare jorda i klimasone 4, marginal for fôrdyrking, mens 16,9 prosent ligger i klimasone 5, godt egnet for grovfôrdyrking.

Sortland ligger dermed hovedsakelig i klimasoner med relativt kort vekstsesong og begrenset temperaturgrunnlag for planteproduksjon. Dette gir gode forutsetninger for grovfôrproduksjon, men begrenser muligheten for annen vekstproduksjon. Klimaforholdene påvirker både avlingsnivå, valg av driftsform og behovet for klimatilpasning i jordbruket.

Dyrkbar jord fordelt på klimasoner

Sone	Dekar	%
1 Godt egnet for matkorndyrking	0,0	0,0
2 Marginal for matkorndyrking	0,0	0,0
3 Godt egnet for fôrkorndyrking	0,0	0,0
4 Marginal for fôrkorndyrking	66 339	83,1
5 Godt egnet for grovfôrdyrking	13 492	16,9
6 Marginal for grovfôrdyrking	0,0	0,0
Total dyrkbar jord	**79 831**	**100**

Kilde: Dyrkbar jord, årsversjon 2022, NIBIO

Figur 18 Figur hentet fra Nibio sin statistikk over dyrkbar jord i 2024

5.8 Påvirkning av klimaendringer

(Kap. 3.11 i opprinnelig jordvernstrategi)
Klimaendringene vil stille økte krav til jordbruksdriften i Sortland kommune. Økt nedbør og mer intensiv nedbør forventes å øke risikoen for flom og vannmetning av jordbruksarealer. Dette gir et økt behov for god overflateavrenning og fungerende dreneringssystemer.

Sortland ligger, på samme måte som Hadsel, i klimasoner med relativt kort vekstsesong og begrenset temperaturgrunnlag for planteproduksjon. For å opprettholde stabil produksjon må jordbruket tilpasses de endrede klimatiske forholdene, blant annet gjennom vedlikehold og oppgradering av drenering, tilpasning av jordarbeiding og tiltak som reduserer risiko for erosjon og avrenning. Behovet for slike forebyggende tiltak forventes å øke framover, i tråd med føringene i *Jordvernstrategi for Nordland 2025–2028*.

5.9 Samiske interesser og arealbruk

Sortland kommune berører samiske interesser gjennom reindrift, og deler av kommunen inngår i det samiske reinbeiteområdet. Reindriften i området er knyttet til Kanstadfjord og Vestre Hinnøy reinbeitedistrikt, som omfatter arealer på Hinnøya innen flere kommuner i regionen.

I Sortland er reindriftens arealbruk i hovedsak knyttet til utmarksområder og sammenhengende LNFR-arealer, der arealene brukes som del av reindriftens sesongvise beite- og trekkmønster. Bruken varierer over året og må ses i regional sammenheng, snarere enn knyttet til avgrensede enkeltområder.

Hensynet til reindrift og samiske interesser ivaretas i Sortland primært gjennom LNFR-arealformål og planbestemmelser i kommuneplanens arealdel, uten bruk av egne hensynssoner for reindrift. Ved planlegging og behandling av tiltak som kan berøre samiske interesser, gjelder konsultasjonsplikten etter sameloven, og reindriftens arealbruk skal inngå som del av beslutningsgrunnlaget.

6.Føringer for jordvernstrategien

En kommunal jordvernsstrategi bør inneholde de nasjonale, regionale og eventuelle lokale føringer som allerede er vedtatt. Strategien skal blant annet bidra til mer langsiktighet i arealplanleggingen, samt øke kunnskapen om jordbruksarealene, og øke oppmerksomhet og interesse rundt jordvernet.

6.1 Nasjonale føringer

I 2023 vedtok Stortinget et nytt nasjonalt mål for jordvern. Målet innebærer at den årlige omdisponeringen av dyrka jord på landsbasis ikke skal overstige 3 000 dekar, og at dette nivået skal være nådd innen 2025. Vedtaket gir tydelige føringer for arealforvaltningen og innebærer at kommunene forventes å føre en restriktiv jordvernpraksis i sin planlegging og behandling av enkeltsaker. Det nasjonale målet er en samlet ramme, og skal legges til grunn i kommunal praksis i tråd med lokale forhold

6.2 Regionale føringer

Statsforvalteren i Nordland har utarbeidet en strategisk jordvernstrategi for perioden 2025–2028. Dokumentet gir tydelige regionale føringer for kommunenes arbeid med jordvern og arealforvaltning, og danner et viktig grunnlag for lokal praksis.

Et sentralt mål er å begrense omdisponering av jordbruksareal. For Nordland er det fastsatt at omdisponering av dyrka jord ikke skal overstige 100 dekar i gjennomsnitt per år i perioden. Det samme målet gjelder for dyrkbar jord. I denne sammenhengen legges det særlig vekt på å beskytte dyrkbar jord av god kvalitet, spesielt i områder med gunstige klimatiske forhold og der arealene ligger nær driftssenter og eksisterende jordbruksarealer.

Videre understrekes det at jordbruksarealene i fylket skal holdes i aktiv drift. Det er et klart mål at andelen areal i drift skal økes i løpet av perioden. I 2023 var om lag 73 prosent av jordbruksarealet i Nordland i drift, sammenlignet med 88 prosent på landsbasis. Aktiv bruk av jorda er avgjørende for å opprettholde produksjonsevne, hindre gjengroing og sikre framtidig matproduksjon.

Det regionale arbeidet legger også stor vekt på å sikre beiteressursene i utmark. Viktige beiteområder bør kartfestes og synliggjøres i kommuneplanens arealdel

og gjennom egne beitebruksplaner. Utmarksbeitene i Nordland har gjennomgående god kvalitet, men forutsetter aktiv bruk for å opprettholde beiteverdien. Arealene må derfor inngå som en integrert del av jordvernarbeidet og skjermes mot omdisponering til andre formål.

Samlet sett gir den regionale jordverninnretningen klare forventninger til kommunenes praksis. Målene om redusert omdisponering, økt andel jord i drift og sikring av beiteressurser skal legges til grunn i kommunal planlegging og ved behandling av enkeltsaker.

6.3 Lokale føringer

Landbruksstrategi Vesterålen (2023-2031).

Kommunene i Vesterålen har vedtatt en felles landbruksstrategi for perioden 2023–2031. Strategien setter tydelige mål for utviklingen av landbruket i regionen, med vekt på både verdiskaping, produksjon og rekruttering.

Strategien legger til grunn at samlet verdiskaping i landbruksnæringene skal øke med 10 % innen 2027 og 15 % innen 2030, sammenlignet med 2020-nivå. Videre er det et mål at produksjonsvolumet og arealet med dyrket mark minst skal opprettholdes på dagens nivå, innenfor en endringsmargin på +/-5 % i 2025 og 2030. Strategien legger også vekt på økt økologisk produksjon og videreutvikling av lokalmat basert på lokale ressurser.

Et sentralt mål i strategien er å opprettholde antall arbeidsplasser i landbruket og sikre god rekruttering til næringen. Dette innebærer blant annet at kompetanse, generasjonsskifter og samarbeid med utdanningsinstitusjoner i regionen vektlegges. Sortland videregående skole, skolested Kleiva, trekkes fram som en viktig aktør i dette arbeidet.

Landbruksstrategien for Vesterålen forutsetter at jordbruksarealene i regionen bevares og brukes aktivt. Ett av tiltakene i strategien er derfor å sikre jordbruksarealene gjennom en felles jordvernstrategi for Vesterålen. Jordvern er dermed et grunnleggende premiss for å nå strategiens mål om økt verdiskaping, stabil produksjon og styrket bolyst i regionen.

6.4 Jordvern – NIBIO

NIBIO har i flere rapporter lagt fram et omfattende faglig grunnlag for jordvern, blant annet gjennom *Kunnskapsgrunnlag for norsk jordvernstrategi* (NIBIO-rapport 9/2023) og *Jordvernets begrunnelser* (NIBIO-rapport 72/2021). Rapportene gir et utvidet jordvernbegrep, der jordvern ikke bare handler om å sikre areal til matproduksjon, men om å bevare jordsmonnets funksjoner og samfunnets langsiktige behov.

NIBIO legger til grunn at jordvern er en forutsetning for matproduksjon,

naturmangfold, regulering av vannets kretsløp og binding av karbon i jorda. Jordbruksjord bidrar dermed med viktige økosystemtjenester som er avgjørende for bærekraftig utvikling. Tap av jord er i stor grad irreversibelt, og kan i liten grad kompenseres gjennom nydyrking eller andre tiltak.

Videre peker NIBIO på at jordvern har økende betydning for samfunnssikkerhet og beredskap. I et klima- og beredskapsperspektiv er tilgang til produktiv jord en grunnleggende forutsetning for nasjonal og lokal matsikkerhet. Jordvern må derfor ses som et samfunnsansvar, og ikke bare som et landbrukspolitisk hensyn.

Disse faglige vurderingene samsvarer med jordlovens formål og forbudet mot omdisponering av dyrka og dyrkbar jord, slik det følger av jordloven § 9. Bestemmelsen understøtter prinsippet om at jordbruksjord som hovedregel skal brukes til jordbruksproduksjon, og bare unntaksvis tas i bruk til andre formål.

6.5 Lovgrunnlag

I tråd med føringene for tildeling av midler fra Landbruksdirektoratet er reduksjon i omdisponering av dyrka og dyrkbar jord et sentralt mål. Jordvernstrategien skal legge til rette for langsiktig arealplanlegging, økt kunnskap om jordbruksarealene og større oppmerksomhet rundt jordvernet i kommunen.

Det rettslige grunnlaget for jordvern bygger på et samspill mellom planverket og sektorlovgivningen. Jordlova og plan- og bygningsloven er de viktigste virkemidlene, supplert av nasjonale planretningslinjer og lover som berører jordvernet med hensyn til natur, reindrift, samiske interesser, vann og kulturminner.

Jordloven: Omdisponering, deling og driveplikt
Jordlova har som formål å sikre at jordbruksarealer forvaltes på en måte som ivaretar matproduksjon, bosetting og langsiktig ressursbruk (§ 1).

Etter jordlovens § 9 gjelder det et generelt forbud mot omdisponering av dyrka og dyrkbar jord. Formålet er å verne produktive arealer og jordsmonn som grunnlag for matproduksjon. Omdisponering kan bare tillates i særlige tilfeller etter en samlet vurdering, der jordbruksinteressene må vike for tungtveiende samfunnshensyn. Loven forutsetter en restriktiv praksis, der minst mulig jordbruksjord omdisponeres.

Deling av landbrukseiendom reguleres av jordlovens § 12. Som hovedregel kan ikke deling av eiendom med landbruksformål skje uten samtykke fra kommunen. Bestemmelsen skal bidra til en tjenlig bruksstruktur med gode driftsmessige løsninger, bosetting og effektiv ressursutnyttelse.

Driveplikten etter jordlovens § 8 innebærer at jordbruksareal skal holdes i hevd og være i aktiv drift. Plikten er personlig og påhviler eier av eiendommen. Driveplikten kan oppfylles ved egen drift eller ved bortleie av arealet for en periode på minst 10 år. Ved jordleie skal hensynet til god arrondering og rasjonell drift vektlegges, jf. jordlova §§ 1, 8 og 12. Leie til nærmeste aktive gårdsbruk bør som hovedregel vurderes først, dersom dette gir bedre driftsmessige løsninger og bidrar til å oppfylle driveplikten.

Kommunen kan etter søknad gi fritak fra driveplikten. Ved vesentlige brudd kan kommunen pålegge bortleie, og Statsforvalteren kan ilegge tvangsmulkt. Driveplikten gjelder også for jordbruksareal som er regulert til annet formål enn LNFR, fram til arealet faktisk tas i bruk.

Jordlovens § 8 er knyttet til matsikkerhet, klima og befolkningsøkning som gjør det viktig med virkemidler som kan bidra til økt matproduksjon.
Relevante bestemmelser: §§ 1, 8, 9, 10, 11 og 12.
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-05-12-23

Virkemidler etter plan- og bygningsloven
Plan- og bygningsloven regulerer den overordnede arealbruken og avgjør hvilke arealer som kan avsettes til utbyggingsformål. Gjennom kommuneplanens samfunnsdel og arealdel (§§ 11-2 og 11-8) og reguleringsplaner (§ 12-5) legger kommunen rammene for framtidig arealbruk.

Loven gir kommunen et stort ansvar for å vurdere utbyggingsbehov opp mot jordvern. Jordlova kommer i hovedsak til anvendelse i enkeltsaker innenfor LNFR-områder. I områder avsatt til LNFR er utgangspunktet at det ikke tillates nye byggetiltak eller arealendringer som er i strid med formålet. Eventuelle tiltak må ha direkte tilknytning til landbruk, reindrift, naturforvaltning eller friluftsbruk, eller krever særskilt tillatelse gjennom plan- og bygningsloven. LNFR-formålet er dermed et sentralt virkemiddel for jordvern i kommunal arealplanlegging.

Etter plan- og bygningsloven § 11-8 kan kommunen benytte hensynssoner for å ivareta særlige hensyn, blant annet til landbruk, reindrift, natur og landskap. Hadsel kommune har i kommuneplanens arealdel tatt i bruk hensynssoner som tydeliggjør og styrker landbrukshensynet, med tilhørende bestemmelser og retningslinjer (H510 Hensynsone landbruk). I Sortland kommune er jordvern i hovedsak ivaretatt gjennom LNFR-arealformål og planbestemmelser, uten bruk av egne hensynssoner for landbruk.

Samspillet mellom plan- og bygningsloven og jordlova er avgjørende for helhetlig og langsiktig forvaltning av jordbruksarealene.

Relevante bestemmelser: §§ 1-1, 1-6, 1-8, 4-2, 5-2, 11-8 tredje ledd bokstav c, 11-11, 12-5, kapittel 19, 28-2 og 30-1.

Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71

Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet
Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet gir føringer for regional og kommunal planlegging. Retningslinjene slår fast at omdisponering av dyrka jord skal minimeres (§§ 1–3), og at arealplanleggingen skal bidra til effektiv arealbruk og redusert nedbygging av verdifulle jordressurser (§§ 5–7).

Relevante bestemmelser: §§ 1–3, §§ 5–7.
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2025-01-24-69

Forskrift om nydyrking
Forskrift om nydyrking regulerer adgangen til å etablere nytt jordbruksareal (§§ 1–6). Nydyrking kan i begrenset grad kompensere for tap av dyrka jord, men stiller krav til vurdering av miljø- og samfunnsmessige konsekvenser. Særskilte hensyn gjelder blant annet for myr og karbonrike arealer.

Relevante bestemmelser: §1, §3–6.
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-05-02-423

Sameloven og reindriftsloven
Sameloven fastsetter rammer for ivaretakelse av samiske interesser, herunder konsultasjonsplikt i plansaker
Relevante bestemmelser: §1-1, §4-1 og §4-2.
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56

Reindriftsloven stiller krav til vern av reindriftens arealgrunnlag (§§ 19–23) og til restriktiv vurdering av inngrep i viktige reinbeiteområder.
Relevante bestemmelser: §1, §19–23 og §59.
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2007-06-15-40

Naturmangfoldloven
Naturmangfoldloven stiller krav til kunnskapsgrunnlag og helhetlige vurderinger ved arealinngrep. Prinsippene i §§ 7–10 om kunnskap, føre-var-prinsipp og samlet belastning skal legges til grunn ved all offentlig beslutningstaking som berører natur og økosystemtjenester.

Relevante bestemmelser: §1, §7–10, §12 og §14.
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100

Støttelover – øvrige hensyn i jordvernet

Vannressursloven (§ 7, § 11) ~~er relevant ved dreneringstiltak og inngrep i vassdrag, særlig knyttet til flomforebygging og klimatilpasning.~~
~~Relevant bestemmelse: § 11.~~

Vannressursloven er relevant ved dreneringstiltak, lukking eller omlegging av bekkeløp, samt inngrep i og langs vassdrag. Etter vannressursloven § 7 skal naturlige vannveger og vannets løp i vassdrag som hovedregel opprettholdes. Bestemmelsen er særlig relevant ved tiltak som kan påvirke avrenning, erosjon og flomforhold på jordbruksarealer. Vannressursloven § 11 om kantvegetasjon skal bidra til å ivareta vassdragsmiljøet gjennom bevaring av vegetasjon langs vassdrag.
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2000-11-24-82

Vannforskriften (§§ 4–7 og § 12) setter miljømål for vannforekomster og stiller krav om at nye tiltak ikke skal føre til forringelse av vannmiljøet. Miljømålene følger av §§ 4–7, mens § 12 regulerer vilkår for nye inngrep eller ny aktivitet som kan påvirke vannforekomstene.
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-12-15-1446?q=Vannforskriften

Kulturminneloven (§§ 3, 6, 19 og 20) beskytter automatisk fredede kulturminner og kan legge begrensninger på inngrep i dyrka mark og kulturlandskap.
Relevante bestemmelser: § 3, §6, §19 og §20.
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50

Konsesjonsloven regulerer erverv av fast eiendom og har som formål å sikre at eiendommer forvaltes på en måte som ivaretar landbrukets produksjonsarealer, bosetting og langsiktig ressursbruk. Loven gir kommunen hjemmel til å stille vilkår ved erverv av landbrukseiendom, blant annet knyttet til boplikt, pris og framtidig bruk av eiendommen.
I et jordvernperspektiv er konsesjonsloven viktig fordi den bidrar til at landbrukseiendommer eies og brukes på en måte som legger til rette for aktiv drift og god ressursforvaltning. Loven er dermed et sentralt supplement til jordlova, og styrker kommunens mulighet til å motvirke spekulasjon, fragmentering og bruksendringer som kan svekke jordbruksarealene.
Relevante bestemmelser: §1, §3, §6, §8, §9, §20
Lovdata: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-11-28-98

7. Mål og delmål for jordvernet i Hadsel og Sortland kommuner

Hadsel og Sortland kommuner har formulert følgende mål for jordvernet i kommunene. Målet følges opp med delmål, og tilsvarende tiltak som skal bidra til å oppfylle hovedmålet:

Hovedmål jordvern:
Formålet med de mål som er nevnt er å styrke jordbruksressursene i Hadsel og

Sortland kommuner, gjennom en helhetlig og framtidsrettet forvaltning av jordbruksarealene. Strategien skal bidra til et styrket produksjonsgrunnlag for landbruket ved å ta vare på egnet jordbruksjord, samtidig som verdifull dyrka og dyrkbar jordbruksjord beskyttes mot nedbygging. Dette ved å legge til rette for gjenoppretting av arealer ute av drift, bedre utnyttelse av jordflytting som jordvernverktøy, og tydelig oppfølging av driveplikten i hht. Jordlovens § 8.

Følgende tre hovedmål er satt for jordvernstrategien i Hadsel og Sortland kommuner.

- **Hovedmål 1:**
Sikre og øke produksjonsgrunnlaget ved å ta i bruk og gjenopprette gjengrodde og tidligere drevne jordbruksarealer som brakklagt jordbruksareal i Hadsel og Sortland kommune (ref. NIBIO kilden).

- **Hovedmål 2:**
Dyrka og dyrkbar jordbruksjord skal som hovedregel ikke omdisponeres til andre formål - omdisponering til "stedbunden næring" til landbruksproduksjon tillates etter en helhetsvurdering.

- **Hovedmål 3:**
Sikre aktiv drift og langsiktig forvaltning av jordbruksareal gjennom tydelig oppfølging av driveplikten i hht. Jordlovens § 8 - Hadsel og Sortland kommune skal være en pådriver til skriftlige jordleieavtaler med fokus på arronderingsprinsippene i hht. kravene til jordleieavtale.

Delmål jordvern:

Jordvernstrategien har utarbeidet fem konkrete delmål for å ivareta jordvernet, samt styrke jordbruksareal til produksjon i Hadsel og Sortland kommuner.

- **Delmål 1:**
Ved en eventuell godkjenning av omdisponering av jordbruksjord, skal matjorda tas vare på - og gjenbrukes på eget bruk eller nærmest mulige jordbruksareal. Hadsel og Sortland kommune skal kreve matjordplan, der foretaksholders interesser blir ivaretatt. (Tidligere delmål 4)

- **Delmål 2:**
Produksjonsvolumet og arealet dyrket mark skal minst opprettholdes på om lag dagens nivå (innenfor endringsgrad på 5 %) i 2025 og 2030 (delmål fra landbruksstrategi i Vesterålen).

● Delmål 3:
Ny utbygging bør som hovedregel skje gjennom fortetting, og innenfor de arealer som allerede er avsatt til spredt bolig i kommunens arealplan.

● Delmål 4:
Hadsel og Sortland kommune skal vurdere arealnøytralitet i tilstrekkelige områder. Samt sørge for å gjennomføre planvask av eksisterende planverk. Slik at tilgjengelige landbruksarealer ikke går tapt til andre formål.

8. Strategi og tiltak

Jf. Kapittel 2.4 "mulige tiltak og virkemidler for jordvernet" i veileder for utarbeiding av kommunal jordvernstrategi.

Dette kapittelet viser seks konkrete forslag i hvordan strategien skal nå de målene som er satt:

1. Legge til rette for at tilgangen på jordbruksareal blir økt, gjennom målrettet nydyrking, med fokus på å ta i bruk brakk og gjengrodd jordbruksjord.

2. Legge til rette for økt kartlegging av myrjordas kvalitet, samt vurdere tiltak som minimerer klimagassutslipp ved eventuell drenering av jordbruksjord.

3. Etablere rutiner for jordflytting i forbindelse med utbyggingsprosjekter, slik at verdifull jordbruksjord tas vare på og gjenbrukes lokalt med fokus på arronderingsprinsippet.

4. Det skal vurderes alternative forslag til plassering av tiltak innenfor dyrket og dyrkbar jordbruksjord. Nødvendige driftsbygninger som kommer innenfor "stedbunden næring" vil vurderes. Kommunens landbruksforvaltning skal være involvert i alle planer som berører eller grenser til dyrket eller dyrkbar jordbruksjord.

5. Andre tiltak som bidrar til redusert jordvern i henhold til Jordlovens § 8 og § 9 skal unngås. Andre tiltak som blant annet splitter opp, eller reduserer driftsgrunnlaget for det enkelte bruk skal unngås.

6. Hadsel og Sortland kommune skal være en pådriver til landbruksnæringen for å holde dyrket og dyrkbar jordbruksjord i drift. Dette ved å sikre konkret aktiv drift av dyrket og tidligere dyrket areal, og unngå nedbygging av slik jordbruksjord. Kommunen skal videre følge opp de arealer som er tatt ut av drift gjennom gjenoppretting og utleie ihht. Jordlovens §8 og § 9.

7. Ved neste revisjon av jordvernstrategien skal Hadsel og Sortland kommuner vurdere behovet for et eget veiledningskapittel om kantsoner i jordbruksområder. Veiledningen bør belyse sammenhengen mellom jordvern, matproduksjon, vannmiljø, erosjon, avrenning og klimatilpasning. Den bør også gi anbefalinger for forvaltning av kantvegetasjon, ugjødslede kantsoner og ulike typer vannforekomster i tilknytning til jordbruksarealer.

9. Referanser

Statlige og regionale føringer, regelverk og strategier

- **Regjeringen.no (2023)**
  Jordvern.
  Landbruks- og matdepartementet.
  https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan_bygningsloven/planlegging/fagtema/jordvern/
- **Jordvernstrategi for Nordland 2025–2028**
  Statsforvalteren i Nordland.
  (Brukt til klimaendringer, jordvern og dreneringstiltak)
  https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-nordland/dokument-fmno/landbruk-og-mat-dokumenter/jordvern-dokumenter/strategisk-plan-for-jordvern-i-nordland-2025-2028-1.pdf
- **Landbrukstrategi for Vesterålen 2023-2031**
  Felles regional strategi for landbruk og arealforvaltning i Vesterålen
  https://www.hadsel.kommune.no/wp-content/uploads/2025/01/Landbruksstrategi-for-Vesteralen-2023-2031.pdf
- **Statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet**
  Lovdata (§1, §2, §3, §5, §6, §7)
  https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2025-01-24-69
- **Forskrift om nydyrking (FOR-1997-05-02-423)**
  Lovdata (§1, §3, §4, §5, §5a, §,6)
  https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-05-02-423
- **Jordlova**
  Lovdata (§1, § 8, § 9, §10, §11, § 12)
  https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-05-12-23
- **Plan og bygningsloven**
  Lovdata (§ 1-1, §1-6, §1-8, §4-2, §5-2, §11-8 tredje ledd bokstav c, § 11-11, §12-5, Kapittel 19, §28-2, §30-1)
  https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71
- **Sameloven**
  Lovdata (§1-1, §4-1, §4-2)
  https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56
- **Reindriftsloven**
  Lovdata (§ 1, §19, §20, §21, §22, § 23, §59)

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2007-06-15-40
- **Naturmangfold loven**
  Lovdata (§1, §7, §8, §9, §10, §12, §14)
  https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100?q=nml
- **Vannressursloven**
  Lovdata (§11)
  https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2000-11-24-82?q=vassdrag
- **Kulturminneloven**
  Lovdata (§3, §6, §19, §20)
  https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50?q=kulturminne
- **Konsesjonsloven**
  Lovdata (§1, §3, §6, §8, §9, §20)
  https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-11-28-98

Miljødirektoratet

- **Miljødirektoratet (2025)**
  Veileder for miljø- og klimahensyn i arealplanlegging.
  https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/overvaking-arealplanlegging/arealplanlegging/miljohensyn-arealplanlegging/
- **Miljødirektoratet (2026)**
  Restaurering av organisk jordbruksjord (Tiltak J12).
  https://www.miljodirektoratet.no/tjenester/klimatiltak/tiltaksark-2026/jordbruk/j12-restaurering-av-organisk-jordbruksjord/
- **Miljødirektoratet (u.å.)**
  Naturrestaurering i Norge – Myr.
  https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/arter-naturtyper/naturrestaurering/

NIBIO – Norsk institutt for bioøkonomi

- **NIBIO (2021)**
  Derfor er jordvern viktig: matproduksjon og økosystemtjenester.
  https://www.nibio.no/nyheter/derfor-er-jordvern-viktig-matproduksjon-og-okosystemtjenester
- **NIBIO (2023)**
  Kunnskapsgrunnlag for norsk jordvernstrategi.
  NIBIO-rapport, Vol. 9, nr. 38.
  https://www.regjeringen.no/contentassets/6088f19222bd4d80b37ab80bde493172/nibio_rapport_2023_9_38.pdf
- **NIBIO (2016)**
  Kunnskapsgrunnlag om nydyrking av myr.
  NIBIO-rapport, Vol. 2, nr. 43.
  https://www.regjeringen.no/contentassets/799c5d26365d477098e2a2450

23efba9/nibio-rapport_kunnskapsgrunnlag-om-nydyrking-av-myr.pdf

- **NIBIO (2025)**
  Økosystemtjenester i kulturlandskapet.
  https://www.nibio.no/tema/landskap/senter-for-naturmangfold/okosystemtjenester-i-kulturlandskapet
- **NIBIO POP 8(29) (2022)**
  Klimatilpasning av grovfôrproduksjon i Nord-Norge.
  Norsk institutt for bioøkonomi.
  https://nva.sikt.no/registration/0198cc6b9e5e-cf72ad46-038a-497d-b807-65e82f17bce2
- **NIBIO kartløsninger**
  Jordsmonnkartlegginger, statistikk og kartløsninger
  https://www.nibio.no/tema/jord/jordkartlegging/jordsmonnkart
  https://www.nibio.no/tema/jord/jordkartlegging/jordsmonnstatistikk
  https://kart13.nibio.no/jordsmonnstatistikk/Jordsmonnstatistikk-1866.pdf

Areal- og konsekvensanalyse

- **Statens vegvesen (2018)**
  Håndbok V712 – Konsekvensanalyser.
  https://trafikksiden.motocross.io/informasjon/statens_vegvesen/faghandboker/V712_Konsekvensanalyser.html
- **NIBIO (2017)**
  Verdisetting og påvirkning av jordbruksareal ved konsekvensanalyser.
  NIBIO-rapport nr. 108/2017.
  https://www.nibio.no/tema/jord/arealressurser/andre-kart/verdiklasser-for-jordbruksareal-og-dyrkbar-jord

Verdiskaping og ringvirkninger

- **Menon Economics (2025)**
  Ringvirkninger av landbruksbasert næring.
  Menon-rapport nr. 77.
  menon-rapport-77.-ringvirkninger-av-landbruksbasert-naring.pdf

Statistikk

- **Statistisk sentralbyrå (SSB)**
  Sysselsetting i jordbruket, klimagassutslipp fra jordbrukssektoren, årsverk, landbrukstelling 1979 s.98.
  https://www.ssb.no
  https://kart13.nibio.no/jordsmonnstatistikk/Jordsmonnstatistikk-1870.pdf
  https://www.ssb.no/a/histstat/nos/nos_b296.pdf

Definisjoner og oppslagsverk

- **Store norske leksikon (SNL)**
  Klimasoner; *Arealnøytralitet*.
  https://snl.no

- **Det Norske Akademis ordbok (NAOB)**
  Arealnøytralitet.
  https://naob.no

Kommunale arealplaner

- **Hadsel kommune**
  https://arealplaner.no/hadsel1866/arealplaner/198?planTypeId=20%2C21%2C22
- **Sortland kommune**
  https://www.sortland.kommune.no/artikkel.aspx?MId1=10673&AId=11305